

str. 6 **Damir Habijan:**
Milanovićeve
izjave samo mi
daju vjetar u leđa

str. 33 **Stipe Božić:**
Nepalci su slični
Hrvatima, radišni
su i brzo uče

str. 49 **Tvorac Sopranosa**
David Chase: Bio sam
uvjeren da će serija
biti promašaj

Večernji list

nedjelja

nedjelja, 21. siječnja 2024. // 2 eura // Hrvatska

II GODINA 64. II br. 21524 II SLO 2€, BIH 1,5 KM

Životni intervju **Branko** **Caratan**

Generali JNA u Kockici pritiskali su mene i Račana da se vratimo na Kongres SKJ, poludjeli su kad smo ih odbili

NAKON 14. KONGRESA DOBIO SAM
METAK U DNEVNI BORAVAK, SKH
SDP BIO JE PRVA INSTITUCIJA KOJA
SE ODVOJILA OD JUGOSLAVENSKE
STRUKTURE, ČAK PRIJE HRVATSKOG
NOGOMETNOG SAVEZA

JOSIP REGOVIĆ/PIXSELL

Za ovaj broj Nedjelje pišu:

MILJENKO JERGOVIĆ, DALIBOR MILAS, HASSAN HAIDAR DIAB, ROMANA KOVAČEVIĆ
BARIŠIĆ, DAVOR IVANKOVIĆ, RENATA RAŠOVIĆ, NATAŠA VLAŠIĆ SMREKAR, ELVIS SPRE-
ČIĆ, DARKO PAVIČIĆ, JOLANDA RAK ŠAJN, STELA LECHPAMMER, IVICA BETI, ZORAN VITAS,
MARIJA VUKELIĆ, VELJKO BARBIERI, HRVOJE HORVAT, MLADEN MILETIĆ, JELENA RUŽIĆ...

**Večernji
list**

UGLEDNI POLITOLOG, BIVŠI DEKAN FAKULTETA POLITIČKIH ZNANOSTI I DIPLOMAT BIO JE SVJEDOK RASPADA JUGOSLAVIJE IZ PRVIH REDOVA, A U INTERVJUJU SE PRISJEĆA DETALJA POVLAČENJA HRVATSKE DELEGACIJE S KONGRESA SKJ, PRITISAKA GENERALA JNA, PRVIH IZBORA

ŽIVOTNI INTERVJU

Branko Caratan

Uoči izbora '90. četiri generala JNA došla su u Kockicu i pritiskala mene i Račana da se vratimo na Kongres SKJ. Odbili smo ih, a ja sam dobio metak u dnevni boravak

razgovarala Petra Maretić Žonja
glavna fotografija Josp Regović/Pixsell

Uzimu prije 34 godine dogodila su se dva prijelomna događaja za povijest Hrvatske – hrvatska delegacija SKH napustila je 22. siječnja 1990. godine 14. kongres SKJ, a točno mjesec dana kasnije Sabor je promijenio hrvatski republički Ustav, uvedeno je višestranačje i raspisani su prvi slobodni, demokratski izbori. U oba događaja veliku ulogu imao je tadašnji član vodstva SKH, sudionik reformskog pokreta u partiji, ugledni politolog, bivši dekan Fakulteta političkih znanosti i bivši diplomat Branko Caratan. A da će biti svjedok raspada Jugoslavije iz prvih redova, dalo se naslutiti i godinu ranije jer, objašnjava, na jednoj strani bio je Slobodan Milošević sa svojom politikom, a na drugoj razvijene republike Hrvatska, Slovenija i pokrajina Vojvodina, koji su bili skloni reformama. Važna stvar koja se dogodila u Hrvatskoj bili su i izbori unutar Saveza komunista Hrvatske sa slobodnim predlaganjem više kandidata u odnosu na broj mjesta u tijelima stranke na kojima je uz Ivu Družića i Ivicu Račana, koji su bili kandidati za predsjednika, upravo Caratan dobio najveći broj glasova. Predlagali su ga i za člana predsjedništva saveznog CK, kaže, ali rekao je da neće tako visoko jer je, priča nam, znao da je savezna Partija u stanju raspadanja.

Kada vam je postalo jasno da je došao kraj Saveza komunista Jugoslavije?

Pratio sam sve reforme unutar komunističkih zemalja i sveu kao zajedničku odrednicu imale tržišnu reformu u ekonomiji te demokratizaciju i jačanje nacionalnih prava republika u federacijama. Bio sam svjestan da je uvođenje tržišta neminovnost. Drugo, demokratizacija je bila

konstanta u svim pokušajima reformi. Od Tita, Hruščova, Praškog proljeća... demokratizacija je uvijek bila tema kao što je tema bila i pravo nacionalnih entiteta unutar bivših komunističkih zemalja. Sve je to potvrdivala američka politološka literatura koju sam čitao 1986. na dok sam bio na Fulbrightovu programu u SAD-u. Tomu treba dodati i Ustav iz 1974. godine, ali i činjenicu da je nakon Titove smrti proradio i Statut SKJ koji je dao odlučujuća prava republičkim organizacijama u odnosu na federalno vodstvo. Dakle, sve je ukazivalo na to da će se Jugoslavija raspasti. Tome je je bitno pomogao Milošević sa svojom velikosrpskom politikom s ekonomski u centralizmom i zagovaranjem klasične sovjetske formalne federacije.

Paralelno se promijenio i partijski sastav u Hrvatskoj?

Čitava stara partijska garda otpala je na izborima u SKH. Kada je u prosincu 1989. izabran Račanov CK, ja sam postao član Predsjedništva. Inicijalno odluku o raspisivanju prvih višestranačkih izbora donio je još stari CK. Tadašnji savezni premijer Ante Marković mogao je računati na međunarodnu, posebno američku podršku ako se održe izbori. Njegov čovjek u Zagrebu bio je Stanko Stojčević iz Konačara koji nije baš "ljubio" demokraciju, ali je morao poštovati sugestije Ante Markovića. Pa je Predsjedništvo Stojčevićeva CK u prosincu 1989. godine, s jednim glasom više, donijelo odluku da se ide na višestranačke izbore, ali s veoma kratkim rokom kampanje da se oporba ne stigne snaći. Odluku su presudno izborili reformisti Celestin Sardelić i Drago Dmitrović. Istog dana popodne održavao se CK SKH na koji sam pozvan kao gost. Sjedio sam zajedno s profesorom Milivojem Solarom i Borisom Maladom. Zaključili smo da su višestranački izbori korak

naprijed, ali da je prijedlog kratke kampanje prevarena i da treba predložiti normalno dugačku kampanju. U svojoj raspravi pozvao sam se na Kissingerovu tezu iz članka u Newsweeku u kojoj je rekao da povijest koji puta slični na kazališnu predstavu i da, kada glumci ne žele održati komad do kraja, onda se publika penje na pozornicu i dovraća komad. Poruka je bila jasna, ljudi na ulicama mogu riješiti problem izbora. I za divno čudo, plenum Stojčevićeva CK večer prije stranačkog Kongresa donio je bez glasa protiv odluku o izborima s normalnom kampanjom.

Usiječnju 1990. godine održava se 14. kongres SKJ s kojeg odlaze Slovenci i hrvatska delegacija. Kako i kada je došlo do odluke o napuštanju?

Dan prije Kongresa Ciril Ribičič nazvao je Račana i obavijestio ga da će slovenska delegacija otići s Kongresa ako Milošević nametne svoje teze. Na sjednici Predsjedništva raspravljali smo što ćemo mi u tom slučaju i vrlo brzo, u isti glas, povikali da u tom slučaju idemo i mi. Netko je upitao kako će na to reagirati JNA. Račan se sjetio ideje zbog koje je Kongres otišao u prošlost, a mi izgubili izbore. Rekao je: "Mi ćemo reći da bez Slovenaca Savez komunista Jugoslavije više ne postoji i da i mi odlazimo." Na Kongresu, prvog dana, Slovenci kojima smo se i mi pridružili izlaze s prijedlogom da Jugoslavija brzo uđe u Europsku ekonomsku zajednicu, sadašnju Europsku uniju. Naravno, Milošević i njegovi su to srušili. U noći su se pisali zaključci. Bio sam u komisiji za zaključke. Uspjeli smo da su prijedlozi zaključaka bili na hrvatsko-slovenskim pozicijama. Međutim, ujutro na plenarnoj sjednici u dvorani Milošević je sa svojim ljudima rušio sve naše zaključke i nametao svoje. Imao je glasačku mašinu jer je u to vrijeme već "pokorio" i Vojvodinu i Crnu Goru i Kosovo ►►

uz podršku JNA i dijela delegata iz Bosne i Hercegovine. Osim toga, brojači glasova su bili njegovi. I zaključci su jedan po jedan padali. Vidio sam što sledi, da će Slovenci izći i otišao sam na binu gdje je sjedio Predsjedništvo Kongresa i šapnuo Račanu: "Tvica, ako ti pozoveš da idemo van, a netko se iz hrvatske delegacije usprotivi, stvar će propasti." Dogovorili smo da, kada bude prva pauza, okupimo sve naše delegatke u hodnik Sava centra, a da im Račan tamo onda objasni našu odluku o odlasku s Kongresa. I tako je bilo. U prvotnoj pauzi okupili su se naši delegati u uglu hodnika. Račan se popeo na sanduk od cvijeta i svima rekao da, odu li Slovenci s Kongresa, idemo i mi. Nitko se nije protivio. Ovdje moram napomenuti da je prvog dana Kongresa na novinarsko pitanje što će napraviti hrvatska delegacija ako Slovenci napuste Kongres Račan odgovorio: "Onda idemo i mi."

Nisu svi bili za, troje delegata se usprotivilo?

Kongres se nastavio, Slovenci izlaze. Milošević nastupa, što je Račan vidio, s već otipkaniim govorom o novom kvorumu bez Slovenaca. Milošević je računao s tim da će Slovenci izći, ali nijeračunao na to da ćemo i mi. U tom trenutku za govornicu izlazi Račan s teozom kako Kongres bez Slovenaca više nije SKJ i da mi ne možemo prihvatiti da nastavimo sa zasjedanjem. I nakon jedne duže rasprave Kongres se raspada. Svaka republička delegacija dobiva jednu dvoranu za dogovor. Pred našom vidim Antu Markovića kako daje izjavu novinara BBC-a. Govori da se Partija raspada, a da država funkcionira i dalje. Nakon samo nekoliko dana na sjednici Vlade nisu mi došli ministar unutarnjih poslova i ministar obrane, Stobani i Gračar. Na ulasku u našu dvoranu novinari me obavijeste da su trojica Miloševićevih špijuna u dvorani. Odmah to kažem Račanu, a on kaže neka slušaju. Kasnije smo ustanovili da je Milošević bio toliko siguran da će se hrvatska delegacija raspasti da nas je pustio u prijenos uživo u program Radija Beograd. Međutim, pokazalo se u raspravi da su svi za odlazak, odnosno da su samo tri ruke bile protiv. Od toga jedan mladi delegat sa srpskim prezimenom mi kaže: "Profesore, mene bi ubili da sam drugačije glasao, ali ja sam na vašoj strani." I tako se Kongres definitivno raspao. Vratili smo se u Zagreb. Krajem veljače 1990. na sastanku Račanova CKH ja sam pripremio zaključke o formiranju SKH SDP kao samostalne političke stranke koja djeluje u Hrvatskoj čiji su odnosi s federalnom razinom stvar dogovora, a da federaciju prihvaćamo samo uz uvjet apsolutne ravnopravnosti. Odluka je bila izglasana jednoglasno. Račan mi je rekao: "Pogledaj Branko, nitko nije protiv." Bili smo prva politička institucija koja se odvojila od jugoslavenske strukture, čak prije Hrvatskog nogometnog saveza, koji smo pretekli nekoliko mjeseci.

Kakvi su bili pritisci nakontoga na sve vas?

Tjedan dana prije prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj u nedjelju ujutro, zvonim mi telefon. Račan kaže da do-

dem odmah u Kockicu jer je avionom iz Beograda došla ekipa JNA, četiri generala, raspravljati o nastavku Kongresa. U generalskoj delegaciji bili su Mićo Čušić, Simeon Bunčić, Dimitrije Baucal i Vaso Predojević, a s njima smo razgovarali Račan, Boris Malada i ja. Došli su nas nagovoriti da se vratimo na Kongres. Račan je gurnuo mene da odgovorim i ja sam im rekao: "Kada bismo mi pristali na taj vaš prijedlog, ne bismo imali što tražiti na izborima u Hrvatskoj." Šef generalске delegacije na to je rekao da mi samo nastavimo s Kongresom, a da će se oni pobrinuti za izbore, a znate kako se vojska brine za izbore. Kadasam ih, uz Račanovu potporu, definitivno odbio, šef generalске delegacije doslovno je poludio. Bunčić s kojim sam inače bio na "ti" u strahu se pravio da me ne pozna. Račan me tada žestoko branio i generalima je rekao da ne znaju što je demokracija i da za demokraciju ili jesu ili nisu. Kad smo ih otpitali do lifta, nije bilo mi pozdrava. Otišli su bijesni.

Prvi izbori u Hrvatskoj održani su u svibnju i na njima je SKH SDP doživio debakl. Kakva je bila atmosfera i jeste li gajili iluzije da na tim izborima možete proći dobro?

Bili smo svjesni da ćemo izgubiti izbore, ali i da možemo na njima dobro proći. Problem je bio u izbornom modelu. Da su izbori bili proporcionalni kao u Sloveniji, onda bismo mi i koalicija Savače Dabčević Kučar dobili jedan veliki broj mjesta u Saboru i vlada bi morala biti koalicijska. Međutim, izborni model koji je predložio Smiljko Sokol, po uzoru na Francusku, davao je iznadprosječno veći broj mandata proglasiranoj stranci u odnosu na protok dobivenih glasova i tako je HDZ dobio izbore nadmoćnom većinom. Mi smo poznavali Miloševića i njegovu politiku i naša kompletna pozornost bila je koncentrirana na Miloševića. Oporbi u Hrvatskoj bilo je izvan vidokrug a koliko je opasnost teška i velika. Bili smo svjesni činjenice da se Milo-

šević želi recentralizaciju Jugoslavije i vlast uz pomoć vojske, i da bi u slučaju njegove pobjede prvi koji bi platili ceh bili mi, a ne tadašnja hrvatska oporba.

Kako gledate na kritike da je partija "proradila" na kraju, pod pritiskom i HSLŠ-ove peticije za povratak spomenika bana Jelaića na zagrebački središnji trg i nakon "revolucije vijeka" kada je krajem 1989. godine 12 političkih stranaka i oporbenih skupina tražilo raspisivanje slobodnih izbora?

Morate znati da je nama bilo važnije oduprijeti se Miloševiću od inicijative za povratak bana Jelaića. Opasnost od Miloševića i vojne intervencije bila je kudikamo važnija. Opasnost koja je prijetila iz Beograda je bila strahovito velika. Osim toga, unutar hrvatskog Socijalističkog saveza čitavu 1989. vodila se rasprava o višepartijnosti koja je bila uključivala i predstavničke oporbe o čemu su pisale i novine. Usto treba razlikovati politiku Stojčevićeve ekipe i mišljenje partijskog članstva. Članstvo je većinski bilo za aktivan otpor Miloševiću i za demokracizaciju. To članstvo je većinski izabralo u novo vodstvo SKH ljude koji su bili za to. To znači da je stara partijska ekipa propala na tim unutarstranačkim izborima. Problem nove ekipe bio je i u tome što smo istovremeno morali transformirati stranku na socijaldemokratsku platformu i voditi izbornu kampanju. Nakon napuštanja monopola vlasti stranačka ponuda dovela je i do bijega u šator pojedinki. SKH, koji je imao preko 200.000 članova, u roku od mjesec dana spao je na svega 30 tisuća.

Kako je bilo iz prvog reda gledati vraćanje partijskih knjižica i kako okorjeli komunisti postaju nacionalisti?

To je bilo za očekivati. Neki istaknuti politički aktivisti doslovce su pretrčali na drugu stranu. Bilo je i meni nudeno telefonom da promijenim stranu.

Smatrao sam da je korisnije da tamo gdje jesam utječen na promjene nego tamo gdje nemam nikakvog utjecaja. A da sam prešao, mogao sam birati što da prihvatim.

Zašto niste?

Držao sam da unutar SDP-a mogu nešto napraviti, a smatrao sam da su ta pretrčavanja sramotna i nisam htio da mi keč jednog dana postavi pitanje zašto sam to napravio. Osim toga, znao sam da tržišnu ekonomiju prati produbljivanje nejednakosti i da politika koja promovira socijalnu pravdu postaje ponovno aktualna.

Niste se dugo zadržali ni u SDP-u. Zašto ste se već 1991. godine razšli s Račanom, gdje je puklo?

Račan je bio zaslužan za nekoliko važnih odluka. Podržao je odluku o demokratskim izborima, izlazak iz Jugoslavije, jedinstvo u Domovinskom ratu i socijaldemokratsku transformaciju Partije. Drugi ministar obrane bio je član SDP-a Martin Špegeč i mi smo to jednoglasno podržali. Međutim, Račan je odluke donosio sporo. Ja sam se služio literaturom, znači po notama, a Račan je odluke donosio po sluhu, da budem jasniji, Račan se morao prilagoditi sporosti promjena unutrašnje strukture SDP-a. Moj stav je bio da u promjeni politike trebamo biti puno brži. Na kraju sam zaključio da mogu više utjecati nato da kao politolog komentiram u javnosti zbivanja, nego da budem vojnik u vojsci koja reagira sporo na ubrzani tijek događaja. Ali nisam nikad nakon toga popljavao staro društvo i s Račanom sam ostao u dobrom odnosima. On me, respektirajući moju poziciju, nakon što je dobio izbore, predložio za veleposlanika u Švedskoj koji pokriva i Latviju i Litvu.

Kako je bilo biti bivši visoki partijski dužnosnik i bivši SDP-ovac u Hrvatskoj 90-ih godina?

Pa nije bilo lako. Ne želim se hvaliti, ali nakon 14. kongresa dobio sam i

metak u dnevni boravak u stanu. Metak je udario u beton, probio je roletu, staklo i pao pred televizor. To je bilo u vrijeme pučnjave u Zagrebu, a puščani hitac bio je reakcija na sudjelovanje u izlasku iz Kongresa u Beogradu. Za vrijeme ljetovanja u Dalmaciji na jednom zidu u Budini pisalo je: "Smet Mesiču, Račanu, Budaši i Carntanu." To je trebao biti uvod u pokušaj da se vlast sruši silom, a moj utjecaj provokatori su bili očito precijenili. S druge strane, na ulici su me ljudi uglavnom tapšali po leđima. Na fakultetu nije bilo većih problema osim što me je kolega, Tuđmanov savjetnik, upozorio da je premano da prijavim istraživački projekt na ministarstvu. Kad je Račan dobio izbore, izabran sam za dekana Fakulteta političkih znanosti u prvom nudi s ogromnim brojem glasova. A kada je Račan izgubio izbore, nakon povratka iz diplomatije bio sam zadovoljan da sam do odlaska u mirovinu bez drugih obveza predavao svoje kolegije.

Jedan ste od prvih profesora na Fakultetu političkih znanosti. Kako je došlo do toga da politologija još 1962. godine postane sveučilišni studij?

U komunističkim zemljama, osim u Poljskoj, takvih studija nije bilo. Prema sovjetskoj doktrini politologija, sociologija i psihologija bile su buržuske discipline. Hrvatska je prva koja je uvela studij političkih znanosti kao akademsku disciplinu i fakultet u sastavu sveučilišta. Druge republike u Jugoslaviji osnivale su visoke škole političkih znanosti koje su bile institucije za pripremu partijskih kadrova. Bila je presudna uloga Vladimira Bakarića i Savače Dabčević Kučar koja je tada bila partijski ideolog u Hrvatskoj. Pod njihovim utjecajem fakultet je osnovan kao dio Sveučilišta. Svi su se mogli upisati na studij, a nastavnici nisu morali biti članovi Partije.

Kolega vam je bio i otac premijera Plenkovića. Je li točno, kako je jednom prilikom kazao predsjednik Milanović, da je profesore komunikologije na FPZG-u štiti Udba?

Službaje kontrolirala fakultet. I morala je imati svoje suradnike. Tko su oni bili, moglo se naslućivati, ali teško je dokazivo. Ipak je to bila tajna policija. Pamtim jednu partijsku konferenciju na kojoj je izbila rasprava tko je što rekao na sjednici ranije. Kako nismo vodili pažljivo zapsnik, pojavio se jedan od studenata asa stenografiranim zapsnikom ranije sjednice u kojemu je bilo zabilježeno sve, od riječi do riječi. Bio je suradnik službe. Jedan dio nastavnika se 1968. godine svrstao uz pokret nove ljevice, iniciran iz beogradske praksisovske grupe, što se Vladimiru Bakariću nije dopalo i na sjednici gradskog komiteta jasno je rekao kako će to "razbiti". Međutim, to je bio samo privremeni bijes, Fakultet je opstao. Ubrzo je došlo i do inicijative da se jednogodišnji, dopunski, studij novinarstva pretvorio u četverogodišnji. Išao sam okolo, tražio je da političku podršku. Potporu je dao Vjekoslav Koprivnjak, direktor Vjesnika, kao i Branko Puharić, direktor Radiotelevizije Zagreb, a na kraju sam otišao i kod Stipe Šušvar jer su mi svi savjetovali da bez njega to neće proći. Šušvar me pitao zašto tražim njegovu suglasnost. Odgovorio sam: "Oko uvođenja studija izgubio sam puno vremena, a koliko ja znam, ako ti nisi za, to će propasti. Budi fer prema meni da ne gubim vrijeme dalje i reci mi hoćeš li podržati studij novinarstva ili ne." Šušvar je šutio, s rukama na leđima šetao po sobi i onda rekao da nastavim. I tako je Stipe Šušvar, koji je bio smatran za tvrdi liniju u Partiji, podržao studij novinarstva, a otac današnjeg premijera Mario Plenković pobrinuo se da dobijem podršku za financiranje novog studija.

Kakav je danas odnos Hrvatske prema jugoslavenskom naslijeđu? Nije dovoljno kritičan u smislu znanstvene analize. Problem je još uvijek suviše opterećen interesima dnevne politike. Jugoslavensko naslijeđe ima pozitivne i negativne elemente. Čak je

Rekreacija u Maksimiru s kolegom profesorom Zvonkom Posavcem: "Udba je kontrolirala fakultet. I morala je imati svoje suradnike. Tko su oni bili, moglo se naslućivati, ali teško je dokazivo. Ipak je to bila tajna policija"

SKH je imao 200.000 članova, a u roku od mjesec dana spao je na 30.000. Bilo je i meni nudeno da promijenim stranu, ali smatrao sam da su ta pretrčavanja sramotna

i prva, kraljevska Jugoslavija, nedemokratska diktatura pod kontrolom srpske politike, nacionalno neravnopravna, za Hrvatsku bila važna povijesna etapa. Onemogućila je da hrvatski teritoriji budu razgrubljeni od Italije, Mađarske, Srbije...

Druga Jugoslavija dala je Hrvatskoj današnje državne granice, proširila teritorij čak i na neke dijelove koji nisu nikada bili unutar hrvatske granice, kao što je Istra. Vratila je otoke, Medimurje, neke dalmatinske gradove... Hrvatska je bila u bivšoj federaciji njezin ekonomski razvijeniji dio. Niz poduzeća uspješno je poslovao i na svjetskom tržištu: Pliva, Ina, Ericsson-Tesla, Podravka... Na drugoj strani centralizacija u ekonomiji predstavljala je, iako s vremenom smanjen ograničavajući faktor. Država nije bila demokratska iako se pozitivno razlikovala od komunističkih zemalja istočne Europe. Režim je bio prvo totalitaran pa onda autokratski, bez slobodnih izbora. Negativni moment predstavlja svakako i Titov obračun s Hrvatskim proljećem. Tito ga je pravdao, kako mi je ispričao Trijalo, sovjetskom opasnošću. Tito je uklonio nove političke lidere, nosio modernizaciju i reformi u Hrvatskoj, a i u Srbiji. Skoro istovremeno, na drugoj strani zaslužan je za ustav iz 1974. koji je konfederalizirao državu, i što je nezapaženo, ali veoma važno, i savezna partija bila je organizirana isto tako na principu konfederalizma. Republičke partijske organizacije delegirale su svoje predstavnike u centralno partijsko vodstvo. To je omogućilo naš izlazak 14. kongresa i realizaciju osamostaljenja Hrvatske.

Kako to da ste kao stručnjak za Rusiju završili kao veleposlanik u Švedskoj, a ne u Moskvi za vrijeme Račana?

Zato što je mjesto veleposlanika u Rusiji bilo popunjeno još godinu dana i nije se željelo čekati. Pa sam ja dobio Švedsku. Moram priznati da mi je to bilo jedno vrijedno iskustvo. Inače, odmah nakon što sam diplomirao, bio sam na razmjerni mjesec dana upravu u Švedskoj što Ivica Račan i tadašnji ministar vanjskih poslova Tonino Picula nisu ni znali kada su me tamo poslali.

I kako je bilo živjeti u srednom sustavu, u jednoj od najuspješnijih socijalnih država?

Kad dođete tamo, onda vam to sve izgleda normalno. I da zdravstvo funkcionira i da ministar i običan građanin i imigrant jednako dugo čekaju na operaciju. Švedska politička korektnost nama izgleda kao bajka. Poznata je priča o aferi Toblerone. Zamjenica premijera Mona Sahlin, broj 2 švedske Vlada u Socijaldemokratske stranke, službenom karticom kupila je cigarete, pelene i čokoladu Toblerone i prvoga mjeseca, kada je primila plaću, vratila novac. Kada su to novinari otkrili, morala je napustiti vladu. Još je zanimljiviji slučaj Jana O. Karlssona, zamjenika ministra vanjskih poslova, koji je pozvao ljude na poslovnu večeru. Kad su jednog od gostiju na toj večeri novinari pitali što su radili na poslovnoj večeri, on je bio malo veselo paje rekao: "A što bismo radili na večeri, jeli i pili." Ne da rije postao ministar nakon ubojstva ministrice Anne Lindh, nego je odtelio iz politike.

Što bi Švedani rekli na hrvatski slučaj u kojem ministrica rođen-dansku pravstava plaća novcem iz EU fondova?

Švedska politička korektnost ima korijene u švedskoj povijesti. Švedska je svojevremeno bila siromašna zemlja, zemlja s okrutnom klimom, imali su problem i s hranom. Prijestoljnu godinu Švedani su se masovno iseljavali u Ameriku. U takvoj jednoj okrutnoj klimi ljudska solidarnost postaje veoma važna. Bez solidarnosti se ne može preživjeti. Švedska socijaldemokracija ne temelji socijalnu švedsku državu na marksizmu ni na nekim drugim socijalističkim teorijama, nego upravo na povijesti švedske solidarnosti. Švedska kao dom za sve Švedane, Švedska kao "kuća naroda", bila je ključna teza početkom dvadesetih godina prošlog stoljeća socijal-

SKH SDP bio je prva institucija koja se odvojila od jugoslavenske strukture, čak prije Hrvatskog nogometnog saveza, koji smo pretekli nekoliko mjeseci

demokratske socijalne države. Tu je niz jednostavnih rješenja koja nasa ljevica ne prepoznaje. Primjerice, Švedska je 1965. donijela "milijanski program" – 10 godina godišnje gradila sto tisuća stanova za iznajmljivanje i na taj način riješili su stambeno pitanje u državi, koji je tada imala sedam milijuna stanovnika. Stanovi koji se mladim ljudima nude na prodaju su iluzija jer mladi imaju male dohotke

i bez pomoći mame i tate ne mogu kupiti te stanove. A ako nemaju stan, onda idu u inozemstvo. Isto je i sa zdravstvenim osiguranjem i subvencioniranim i besplatnim školovanjem koje je u Švedskoj praktički besplatno od dječjeg vrtića pa sve do doktorata. Ako nemate besplatno školovanje, jedan dio potencijala populacije se nepovratno gubi. To je važno ne samo iz socijalnih razloga već i ekonomskih.

Budući Nikola Tesla iz nekog malog ličkog sela se tu može izgubiti. To su važne stvari.

Ipak, švedsko društvo danas se dostiženja?

Mijenja se zato što su primili zadnjih godina velik broj novih imigranata. Oni im čine više od 20 posto stanovništva sada. Bitan podatak je i da je nezaposlenost kod "stariji" Švedana bila oko dva posto, a kod novih je oko 20 posto. Činjenica je da su imigranti predstavljali radnu snagu koja čini švedske ili njemačke proizvođače međunarodno konkurentnima. Ali tu je i veliko pitanje socijalizacije. Švedska je na tom planu napravila jako puno, ali ipak postoje četvrti u gradovima koje su naseljene samo migrantima.

Koliko je rat koji je u Ukrajini započela Rusija u gotovo dvije godine promijenio cijeli svijet?

Prije svega svijet je postao ekstremno polariziran – više nego u hladnom ratu. Američka pozicija, posebno u globalnoj ekonomiji je osnažena. Kina dobiva ruske energente upola cijene. Europska unija kupuje energente skuplje nego ranije i suočena je s recesijom. Ovaj rat se razlikuje od svih drugih po ogromnoj količini tehnike i oružja koje se svakodnevno koristi i broju ljudi koji ginu. Jednog će se dana morati na pregovore koji ovise puno o i američkim izborima u tome koliko dugo mogu izdržati i Ukrajina i Rusija. Istina, Rusija može proizvesti svoje oružje, ali je ipak morala kupiti svoje granate od Sjeverne Koreje, a tu je i problem prepreka za modernizaciju i razvoj ruske ekonomije. Pitanje je i koliko se dugo ruski predsjednik može održati. Rat i vanjski neprijatelj jačaju njegovu unutarnju političku poziciju, samo to ne može trajati beskonačno dugo. Postoje interesi i u ruskoj eliti čiji je potencijal ipak limitiran izolacijom. Osim toga, nije lako regrutirati nove vojnike. Do sada su regrutirani zatvorenici, stanovništvo iz udaljenih krajeva, migranti. Sada je došao red i na ruske gradove i pitanje kako će to biti primljeno i hoće li se ruski predsjednik na to odvažiti. Na drugoj strani i Ukrajina ima teške gubitke i problem je što strada civilno stanovništvo i što se ne vidi kraj rata. Pomaci na liniji fronte su minimalni, par stotina metara. Rat se pretvara u zaleđeni konflikt. Najveći problem je što za pregovore o miru ne postoji interes ni u Washingtonu, ni u Moskvi, ali ni u Kijevu. EU je i na ovoj temi marginaliziran.

Kao bivši profesionalni diplomat, kako gledate na činjenicu da su nam mnoga veleposlanička mjesta nepopunjena zbog "tvrde kohabitacije" između predsjednika i premijera?

Prvo, mi nemamo kohabitaciju. Ona postoji samo u polupredsjedničkom sistemu. Po našem Ustavu predsjednik države ima neka ovlaštenja koja predsjednik u tipičnom parlamentarnom sistemu nema. I drugo, neka ovlašte-

nja predsjednika države u parlamentarnom sistemu nisu nigdje regulirana Ustavom, već političkom praksom. Da vam navedem britanski primjer. Britanska vlada imenuje ambasadora, a kraljica ili kralj odluku mora potpisati. Zašto – jer u zadnjih 300 godina se nije dogodilo da je monarh odbio dati potpis jer bi time doveo u pitanje egzistenciju monarhije.

U našem Ustavu Vlada donosi odluku o izboru ambasadora, ali predsjednik mora potpisati svako imenovanje. I naravno, kako mi nismo imali povijesnu parlamentarnu praksu, imamo slučaj da predsjednik može uvjetovati svoj potpis. U nekim slučajevima uvjetovanje može biti opravdano. Primjerice, Ivo Josipović je odbio, mjesec dana prije izbora, potpisati grupu novih veleposlanika jer u demokratskoj državi vlada koja odlazi prije izbora iz političke korektnosti na to nema pravo. Međutim, kod nas je situacija takva, a tu je praksu uveo Stipe Mesić, da predsjednik države može raspravljati o imenovanju veleposlanika i predlagati neka svoja rješenja. Predsjednik u nekim situacijama svoju intervenciju može pravdati brigom o normalnom funkcioniranju političkog sustava, što jest kompetencija predsjednika.

Tko je onda u pravu, Milanović ili Penković?

Mislim da je pitanje suviše pojednostavljeno postavljeno. Sve ovisi o konkretnom slučaju. Primjerice, mora se voditi računa o tome da imenovanje veleposlanika nije plaćanje za političke usluge, nego odgovoran posao i da slanje veleposlanika u većinu država, osim u nekoliko veoma važnih država gdje se imenuju takozvani politički ambasadori, znači imenovanje službenika ministarstva vanjskih poslova – koji nisu politički povezani s bilo kojom strankom. To je jedna strana priče. Druga strana priče je da se predsjedniku to ne može praktično nametati, posebno ako postoje sukobi oko nekih drugih tema, primjerice, oko predlaganja predsjednika Vrhovnog suda. Ako se tu povuče paralela, može se pokazati da Vlada ima neke karte u svom rukavu, a i da predsjednik isto tako ima u svom rukavu neke druge karte.

S obzirom na to da ste poznavali sve hrvatske predsjednike, a s nekima i surađivali, tko je vrijeme iskoristio najbolje na Pantovčaku?

Predsjednik Tuđman je predavao na mojem fakultetu kad sam bio asistent i, naravno, čitao sam njegove radove. Sa Stipom Mesićem sam studirao i bio zajedno u brigadi studenata prava na izgradnji autoputa. Mesić je bio zamjenik komandanta brigade, a ja zadržan za sport. Kod Ivo Josipovića bio sam član njegovog savjeta za vanjsku politiku. Kolinda Grabar-Kitarović predavao sam na posljednjem diplomatskom studiju bio u povjerenstvu za obranu magisterija. Milanovića znam još iz vremena kada sam bio veleposlanik u Švedskoj, a on započeo svoju diplomatsku karijeru i bio pomoćnik ministra vanjskih poslova. Političare uvijek treba staviti u jedan povijesni kontekst. Tuđman je stvarao državu i vodio rat. Mesić je zaslužan za omešavanje političkih napetosti u društvu za blokadu mogućeg državnog udara. Ivo Josipović je donio odmjerenu i ozbiljnost, za razliku od prethodnika koji je bio sklon da ozbiljne političke poruke šalje u obliku vica. Kada je Josipović formirao savjet za vanjsku politiku i pozvao me za člana, inžinirao sam na tome da se sjednice ne održavaju ako na njima nema i predsjednika. I on je to prihvatio i slušao nas. Nije svak put sve prihvatilo, ali je uvijek slušao. Predsjednika Kolinda Grabar-Kitarović vratila je u mandat jak stranački angažman i mislim da njezin doprinos nije bio posebno važan osim po navijanju u sportu. Predsjednik Milanović smatra da mu je dužnost da u intervenciji kada nalazi da postoji problem u funkcioniranju političkog sustava. To radi direktno, bez obzira na reakciju koju će njegova intervencija izazvati. U polariziranom hrvatskom društvu time nerijetko praktički djeluje oporbno.

Sa suprugom Mirom i kćeri Vanjom 2002. u Stockholmu, gdje je bio veleposlanik

S predsjednicom Latvije Valrom Vikje Freiberg 2002. godine

Branko Čaratan iz mladih dana (lijevo); Čaratan, Ivica Račan i Celestin Sardelić (na slici desno)

PROVATNI ALBUM

PROVATNI ARCHIV/FOTSEEL

PROVATNI ALBUM